

Politikararnir eiga at lurta meira eftir Ráðgevandi nevndini

-Ein hevur varhugan av at hvørki politikarar í Danmark ella í Føroyum hava givið sær nógv nógv fær um ella lurtað nógv eftir frágreiðingunum frá Ráðgevandi Nevndunum. Onkur vil entá vera við, at teir als ikki lesa hesar frágreiðingar. Her eigur vend at koma í. Møguliga áttu hesar frágreiðingar at verið týðandi partur av samráðingargrundarlagnum, tá danski forsætisráðharrin og lögmaður hittast.

Hetta heldur Lise Lyck, samfelagsfrøðingur, ið arbeiðir á "Institut for Nationaløkonomi" á Handilsháskúlanum í Keypmannahavn.

Lise Lyck lutókyrð fyr í ár á einum seminari í Roskilde, sum snúði seg um kreppuna í Føroyum. Tíðindablaðið Sosialurin hevði tá drúgva frásøgn frá orðaskiftinum. Síðani tá eru allir fyrilestarnir komnir út í bók og fara vit í dag og í morgin at prenta fyrilesturin hjá Lise Lyck. Nú fyrilesturin er komin út í bók er hann eisini meira umfevandi og nomið verður við okkurt, sum ikki koma fram á seminarinum. Seinni partur snýr seg um bankakreppuna við serliga atliti til leiklutin hjá Den Danske Bank.

Indledning

Nærværende artikel er en revideret version af den foreløbige diskussionsartikel, der blev præsenteret på RUC's Færøerne konference d. 22. og 23. april 1993. Jeg gjorde på Færøerkonferencen opmærksom på, at der var en del uenighed m.v. i den foreløbige version af artiklen, men at hensigten med alligevel at lægge den frem var at få en bedre diskussion og debat på et foreløbigt skriftligt oplæg end uden skriftligt oplæg.

Abstract

Indledningsvis karakteriseres Færøerne som økonomi betragtet. Det konstateres, at den færøske økonomi er i dyb økonomisk krise. Herefter analyseres årsagerne til krisen. Hovedårsagen findes at være de fiskerierhvervsmæssige forhold: Den hidtidige fiskeripolitik, der har medført overfiskning og meget kapitalintensiv produktion, der nu tynges af den høje realrente. Murens fald, der har sat fiskerimarkedernes traditionelle funktionsmåde ud af funktion som følge af tilførsel af billig østfisk. Her til kommer for Færøernes

vedkommende specifikke forhold i form af offentlige fejlinvesteringer i bygdehavneanlæg m.v. og pris-konkurrencemæssige konsekvenser som følge af, at Færøerne har en "fiskefod", der konkurrencemæssigt har lidt under, at den danske kr. er revalueret ca. 5 pct. siden september '92 i forhold til ECU'en og under, at den norske krone og det engelske pund er blevet kraftigt devalueret.

Den igangsatte løsningsmodels hovedpunkter præsenteres, og modellen vurderes som utilstrækkelig til at løse krisen. Færøerne har fået begrænset deres økonomiske autonomi, uden at den færøske hjemmestyrelse er ændret. Det danske banksystem har undgået at betale indskydergaranti for 1-2 mia. kr. Den Danske Bank har i realiteten via sin operatørrolle fået den bestemmende indflydelse på Færøernes bankvæsen. En kreditsanering / kreditomlægning for ca. 5 mia. med omlægningsomkostninger på 500 mill. til 1. mia. mangler stadig. Foretages omlægningen ikke vil danske realkreditinstitutter belastes betydeligt, hvad den danske regering formentlig

ikke vil acceptere. Det konkluderes, at der ikke er nogle enkle "snuetagsløsninger" til at komme ud af krisen, og et par elementer til en løsningskitse nævnes. Det konkluderes endvidere, at det er sandsynligt, at rigsfællesskabet, når engang krisen er overstået, vil skifte karakter.

Færøerne som økonomi betragtet

Færøerne omfatter 18 øer i Nordatlanten, der dækker et areal på 1399 km². Befolkningen er i løbet af de sidste 200 år vokset fra ca. 5.000 til 48.000. 1/3 af befolkningen bor i hovedstaden Tórshavn, og resten af befolkningen bor spredt på øerne i mere end 100 mindre byer.

Færøerne er en del af det danske rigsfællesskab og har siden 1948 haft hjemmestyre. Det første udtalte ønske om selvstændighed kom frem ved "julemødet i København" 1888 for godt 100 år siden, og i 1905 danedes de første 2 politiske partier netop baseret på spørgsmålet om selvstændighed eller samhørighed med Danmark. Efter 2. verdenskrig var der fuld enighed i Danmark og på Færø-

Lise Lyck, cand. polit.: -Den Danske Bank har i realiteten via sin operatørrolle fået den bestemmende indflydelse på Færøernes bankvæsen. En kreditsanering/kreditomlægning for ca. 5 mia. kr. med omlægningsomkostninger på 500 til 1 mia. kr. mangler stadig. Foretages omlægningen ikke vil danske realkreditinstitutter belastes betydeligt, hvad den danske regering formentlig ikke vil acceptere

erne om, at Færøernes status som koloni måtte op-høre. Den 14. september 1946 afholdtes en folkeafstemning om Færøernes fremtid. 32,9 pct. stemte for uafhængighed, 31,9 pct. mod og 32,5 pct. afholdt sig fra at stemme. På denne baggrund indførtes hjemmestyre 1. april 1948. Færøernes hjemmestyre og Grønlands hjemmestyre (1979) udgør tilsammen, hvad der internationalt kaldes den danske hjemmestyremodel. Denne model er karakteriseret ved 1) at være meget pragmatisk, 2) ved at hjemmestyremodelen ikke formelt er en forfatning, 3) ved omfattende delegering af kompetence fra den danske stat til de færøske myndigheder og ved 4) betydelige indkomstoverførsler fra den danske stat til hjemmestyreområderne.

Færøernes økonomi er en fiskeøkonomi, d.v.s. helt overvejende baseret på fiskeri og aktiviteter i relation til fiskeriet. For ca. 100 år siden kom der gang i det havgående fiskeri. På 10 år øgedes fiskeflåden fra 12 til 140 fartøjer (J.P. Joensen). Købmændene ikke bare købte og solgte produkter på Færøerne, men finansierede og ejede hurtigt også fiskeflåden og denne kapital-koncentration muliggjorde fiskeflådens hurtige vækst. Fra begyndelsen af 2. verdenskrig og de følgende 50 år har fiskeriets forhold været overvejende gode

hvilket har muliggjort en meget kraftig ekspansion i levestandarden.

Sammenfattende kan den færøske økonomi betragtes som en lille økonomi beboet af et folk med eget sprog og identitet, t.v.s. et "distinct-society". Endvidere som en meget åben økonomi med en ensidig erhvervsstruktur, helt afhængig af fiskeriet. Ydermere med en meget spredt bosætning med betydelige omkostninger til infrastruktur og anlægsudgifter til fastholdelse af bosætningsmønstret.

Den færøske økonomiske politik har været ført på baggrund af: 1) Færøerne opfylder de folkeretlige krav til at være en selvstændig nation, 2) der har i de sidste 100 år været en betydelig nationalisme på Færøerne og 3) Hjemmestyrelsen med dens betydelige indkomstoverførsler fra Danmark til Færøerne. De færøske politikere har på denne baggrund søgt samlet at maksimere færøsk eksport og selvbestemmelse og danske overførsler under den restriktion, som opdelingen af øst og vest udgjorde frem til murens fald. Resultatet af denne politik har givet færingerne en høj levestandard og økonomisk fremgang frem til 1989.

Krisen på Færøerne

Når en økonomi er i krise kan der være tale om både

en økonomisk krise og en politisk krise. Den færøske krise er først og fremmest en økonomisk krise, selv om den i den seneste tid også har udviklet sig til en politisk krise.

Ved en økonomisk krise kan krisens dybde vurderes alene ud fra udviklingen i produktionen eller relateret til, hvordan hovedmålsætningerne for økonomien om vækst, beskæftigelse, prisudvikling og betalingsbalance udvikler sig. Desuden kan gældsomfanget til udlandet indgå ved vurderingen for at angive den økonomiske frihed eller råderummet for den økonomiske politik.

På Færøerne er produktionen faldende, d.v.s. væksten negativ. 1989 er væksten målt ud fra BNP opgjort til 0,0 pct, 1990 til -7,0 pct, 1992 til -9,3 pct. og for 1993 er faldet i produktionen skønnet til 19,4 pct. Ledigheden vurderes til ca. 25 pct., men vanskelig at opgøre, da præcise data mangler. Prisstigningerne er yderst beskudne, og prisniveauet er stigende. Betalingsbalancen løbende poster viste +400 mill. kr. i 1991 og forventes at blive ca. +300 mill. kr. i 1992 og 93. Overskuddet er en følge af den meget kraftige sammentrækning af økonomien og er udtryk for stærk økonomisk tilbagegang (recession).

Færøernes BNP er på ca. 5,7 mia. Gælden til udland